

Bölüm 4

Katılım Bankalarında Muhasebe Uygulamaları

Dr. Abdurrahman Çetin

HEŞGELDİNİZ.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜMDE NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

KATILIM BANKALARINDA MUHASEBE UYGULAMALARI

1	GENEL MUHASEBE SİSTEMİ
2	TÜRKİYE'DEKİ İŞLETMELERİN MUHASEBE MEVZUATI
3	MUHASEBELEŞTİRME ve KAYIT SÜRECİ
4	BANKACILIKTA TEMEL FİNANSAL TABLOLAR
5	AKTİFLER (VARLIKLAR) = PASİFLER (KAYNAKLAR)
6	KATILIM FİNANS MUHASEBE SİSTEMİ
7	FAİZSİZ FİNANS MUHASEBE VE DENETİM STANDARTLARI
8	KATILIM BANKACILIĞI ÜRÜNLERİ VE MUHASEBELEŞTİRME İŞLEMLERİ

GİRİŞ

- Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar, ticaret siciline anonim şirket şeklinde tescil edilmeleri nedeniyle mezkûr kanunların yanı sıra 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na (Kanun) ve halka açık olan bankalar buna ilaveten 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine de tabidirler.
- Bankaların iş modeli kısaca tasarruf sahiplerinin mevduatlarını veya katılım fonlarını emanet kabul edip ihtiyaç sahiplerine finansman yoluyla kullandırmaları esasına dayanmaktadır.
- Muhasebe, mali nitelikteki verilerin kaydedilmesi, gruplandırılması, işlenerek işletme ile ilgili kişi ve paydaşların menfaatine sunulmasıdır.
- Klasik muhasebe anlayışında üretilen bilgiler sadece raporlanırken, modern muhasebe sisteminde ise raporlamanın yanı sıra bilgilerin ehliyetli kişilerce yorumlanması ve analiz edilmesi de gerekmektedir.
- Muhasebeleştirme ve raporlama konusunda evrensel ilkeler belirleme görevi Finansal Muhasebe Standartları Kurulu’na (Financial Accounting Standards Board-FASB) aittir ve Kurul’un amacı tüm muhasebe paydaşlarına yardımcı olmaktır. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Board - IASB) 2002 yılında Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını (International Financial Reporting Standards - IFRS) yayımlamıştır. Türkiye gibi birçok ülke de bu standartları kabul etmiştir.

Muhasebeleştirme ve Kayıt Süreci

- Muhasebe Mevzuatı, Türkiye’de faaliyet gösteren işletmelerin işlemlerinin kaydedilmesi, denetlenmesi ve raporlanması genel olarak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK), 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ve diğer vergi mevzuatı hükümleri çerçevesinde icra edilmektedir.
- Türk Ticaret Kanunu’na (TTK) göre, tacirlerin uygun bir ticaret unvanı seçmeleri, işletmelerini ticaret siciline tescil ettirmeleri ve ticari defterler tutmaları zorunludur (TTK, m. 19)
- Yevmiye defteri, defter-i kebir ve envanter defterinin yanı sıra muhasebe ile ilgili olmayan pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ve genel kurul toplantı ve müzakere defteri gibi defterler de ticari defter statüsündedir ve notere tasdik edilmek zorundadır.
- TTK’ya tabi gerçek ve tüzel kişiler, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nun (VUK) defter tutma, envanter, mali tabloların düzenlenmesi, aktifleştirme, karşılıklar ayırma, değerlendirme, saklama ve ibraz hükümlerine uymak zorundadır. (TTK m. 64)

Muhasebeleştirme Süreci

- Muhasebeleştirme Süreci, işletmelerin dönem başından dönem sonuna kadar yürüttükleri faaliyetlerden elde ettikleri karlarının, mali tablo ve defterlerinin muhasebeleştirilmesi aşamalarından oluşmaktadır.
- Türkiye’de mali yıl 1 Ocak-31 Aralık tarihleri arasındadır.
- Her yıl dönem başı envanterinin çıkarılması, dönem başı yevmiye defteri, defter-i kebir açılış kayıtlarının yapılması, bilançonun ve mizanın hazırlanması gerekmektedir.

Envanter, bilanço günündeki mevcutları, alacakları ve borçları saymak, ölçmek, tartmak ve değerlemek suretiyle kesin bir şekilde ve detaylı olarak tespit etme işlemidir. (VUK, 186)

Yevmiye defteri, kayda geçirilmesi mecburi olan işlemlerin tarih sırası ile ve madde halinde düzenli olarak yazıldığı defterdir.

Defter-i kebir, günlük deftere kaydedilen işlemlerin usulüne uygun bir şekilde hesaplara dağıtılmasını ve sınıflandırılmasını sağlayan defterdir.

Mizan, yevmiye defterine kaydedilen işlemlerin defterikebir ve yardımcı defterlere doğru aktarılıp aktarılmadığını kontrol etmeye yarayan bir çizelgedir

Finansal Tablolar

BDDK'ya göre temel finansal tablolar; finansal durum tablosu (Bilanço), kâr veya zarar (gelir) tablosu, özkaynak değişim tablosu, nakit akış tablosu ile önemli muhasebe politikalarını ve diğer açıklayıcı bilgileri içeren dipnotlardan oluşmaktadır.

Finansal Tablolar

Bilanço, bir işletmenin belirli bir tarihte sahip olduğu varlıkları, kaynakları ve özkaynakları gösteren mali tablodur. İşletme aktif ve pasifinin her zaman birbirine eşit olması gerekmektedir.

Gelir tablosu, bir bankanın faaliyet dönemi içinde elde etmiş olduğu gelir ve kazançlar ile bu gelirleri elde etmek için katlandığı gider ve harcamaların sonucunda oluşan kar ya da zararı gösteren bir mali tablodur.

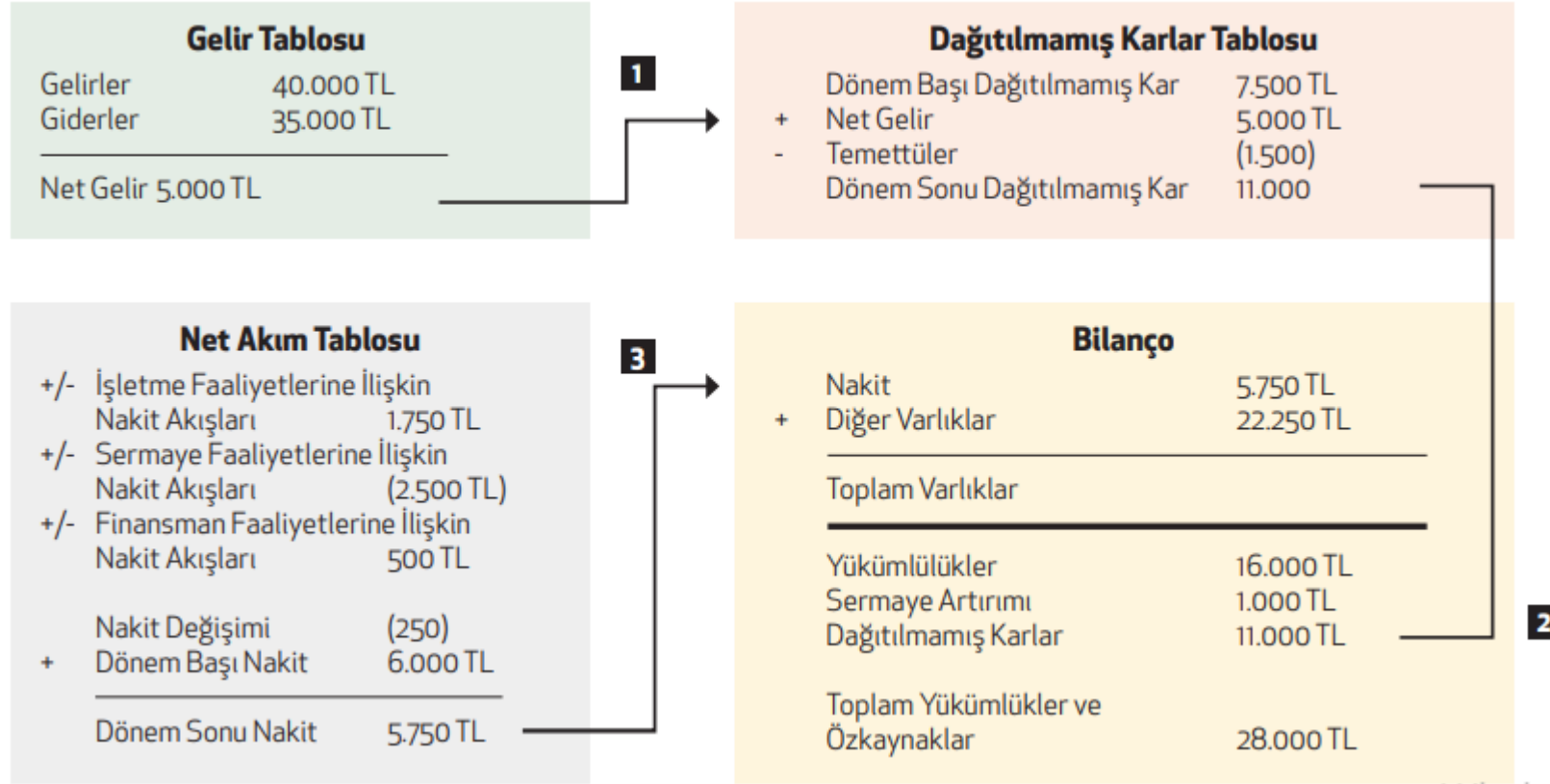
Nakit Akım Tablosu, işletmenin belirli bir hesap dönemi içinde operasyonel (bankacılık), yatırım ve finansman faaliyetlerindeki nakit giriş ve çıkışlarını gösteren temel mali tablolardan birisidir. Bu tablonun düzenlenmesinde nakit esası geçerlidir.

Özkaynaklar Değişim Tablosu, özkaynak kalemlerinde meydana gelen artış veya azalışları gösteren tablodur.

Kar Dağıtım Tablosu, işletmenin dönem kârından, ödenecek vergilerin, ayrılan yedeklerin, ortaklara ve çalışanlara dağıtılacak temettülerin açıkça gösterilmesi ve şirketlerin hisse başına kâr ile temettü tutarının hesaplanmasına ilişkin bir tablodur.

Fon akım tablosu; işletmenin, belirli bir hesap döneminde sağladığı fon kaynaklarını ve bunların kullanım yerlerini gösteren tablodur.

Finansal Tablolar Arasındaki İlişki

Bankacılık Sektöründe Bağımsız Denetim

- 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 38 inci maddesi kapsamında; Ana ortaklık, finansal durum ve faaliyet sonuçları hakkında bir bütün olarak bilgi vermek amacıyla Kurulca düzenlenen usûl ve esaslar çerçevesinde konsolide finansal raporlar düzenlemek zorundadır.
- Denetim süreçlerinin son aşaması denetim raporunun hazırlanmasıdır. Denetim raporu yıllık faaliyet raporu kapsamında kamuoyuna açıklanmalıdır.
- Bankalar Mart, Haziran ve Eylül ayları sonu itibarıyla ara dönem sınırlı bağımsız denetim ve hesap dönemleri sonu itibarıyla ise yıllık bağımsız denetim yaptırmak zorundadır.

Katılım Finans Muhasebe Sistemi

“Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ” (Faizsiz Bankacılık Tebliği) BDDK tarafından, 14 Eylül 2019 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Tebliğ, 17 madde ve 2 geçici maddeden oluşmaktadır. Bu Tebliğ ile birlikte, Türk mevzuatında ilk defa danışma komitesi, danışma kurulu ve faizsiz bankacılık ilke ve standartları gibi terimler tanımlanmıştır.

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) ile İslami Finans Kuruluşları İçin Muhasebe ve Denetleme Kurumu (AAOIFI) arasında faizsiz finans sektörüne ilişkin muhasebe, yönetim etik ve denetim standartlarının mevzuatımıza kazandırılması amacıyla 27 Eylül 2017 tarihinde bir telif protokol imzalanmıştır.

AAOIFI tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarının (FFDS’ler) mevzuatımıza kazandırılması amacıyla KGK tarafından hazırlanan 1 adet Etik Kurallar ile 6 adet Faizsiz Finans Denetim Standardı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

Faizsiz Finans Kuruluşlarının Bağımsız Denetimini Yürüten Denetçiler İçin Etik Kurallar yayımlandığı tarihten itibaren, FFDS 6: Fikhî Denetim 1 Ocak 2021 tarihi ve sonrasında yürütülen denetimlerde, diğer standartlar ise 1 Ocak 2020 veya sonrasında başlayan yıllık hesap dönemlerinin denetimlerinde ihtiyari olarak uygulanabilecektir.

AAOIFI Faizsiz Finans Denetim Standartları

Tablo 2: AAOIFI Faizsiz Finans Denetim Standartları

Standart No	Standart Adı	Türkçe Başlık
1	Objective and Principles of Auditing	Bağımsız Denetimin Amacı ve İlkeleri
2	Auditor's Report	Bağımsız Denetçi Raporu
3	Terms of Audit Engagement	Bağımsız Denetim Sözleşmesinin Şartları
4	Testing for Compliance with Sharia's Rules and Principles by an External Auditor	Bağımsız Denetçi Tarafından Fikhî İlke ve Kurallara Uygunluğun Test Edilmesi
5	Auditor's Responsibility to Consider Fraud and Error in an Audit of Financial Statements	Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hata ve Hileye İlişkin Sorumlulukları
6	External Shari'ah Audit (Independent Assurance Engagement on an Islamic Financial Institutions's Compliance with Shariah Principles and Rules)	Fıkhi Denetim (Faizsiz Finans Kuruluşlarının Fıkhi İlke ve Kurallara Uygunluk Sağlamasına Yönelik Güvence Denetimi)
-	Code of Ethics for Accountants and Auditors of Islamic Financial Institutions	Faizsiz Finans Kuruluşlarının Bağımsız Denetimini Yürüten Denetçiler İçin Etik Kurallar

Faizsiz Finans Denetim Standartları (1,2)

Faizsiz Finans Denetim Standardı 1, Bağımsız Denetimin Amacı ve İlkeleri” adlı denetim standardı 7 bölümden oluşmaktadır. Bu standardın amacı, fıkhi ilke ve kurallara uygun biçimde faaliyet gösteren finansal kuruluşlar tarafından hazırlanacak finansal tabloların denetiminin yürütülmesinde genel ilkeler hakkında standartlar oluşturmaktır. Bu tebliğde denetimin genel ilkeleri, denetçinin mesleki sorumlulukları, denetimin kapsamı, denetimin amacına ulaşmak için denetçinin uygulanmasını gerekli gördüğü denetim prosedürleri, denetim sözleşmesinin içeriği ve raporlama yükümlülükleri, finansal tabloların önemli derecede bir yanlışlık içermediğine dair makul güvence sağlaması ve finansal tablolara ilişkin sorumluluklar ele alınmıştır (KKG, Faizsiz Finans Denetim Standardı 1).

Faizsiz Finans Denetim Standardı 2, Bağımsız Denetim Raporu adlı denetim standardı 8 bölümden oluşmaktadır. Bu standardın amacı, faizsiz finans kurallarına göre faaliyet yürüten kuruluşlarda bağımsız denetçi tarafından yürütülen denetim raporunun şekil ve içeriği hakkında standartlar ve rehberler oluşturmaktır. Denetçi raporunun temel unsurları: denetimin kapsamı, denetçinin yürüttüğü çalışmaya ilişkin açıklamalar, denetçinin sorumlulukları, finansal tabloların kapsadığı dönemler, denetçi raporunun kapsamı, finansal tablolara ilişkin verilen görüş paragrafı, denetçinin adresi ve denetçinin imzası, denetimin tamamlandığı günün tarihinden oluşur.

Faizsiz Finans Denetim Standartları (3,4)

Faizsiz Finans Denetim Standardı 3, Bağımsız Denetim Sözleşmesinin Şartları adlı standart 10 bölümden oluşmaktadır. Bu standartta finansal tabloları denetlemek için denetçi ile imzalanacak denetim sözleşmesinin genel çerçevesi, denetim sözleşmesinin süresi, sözleşmelerin yazılı olması zorunluluğu, güvenilir denetim kanıtı ile elde edilmesi, finansal tabloların ve muhasebe sisteminin gerçeğe uygun tutulması, iç kontrol sisteminin tesis edilmesi, denetim sözleşmesi örneği, denetim sözleşmesi için alınacak ücretlerin tutarı düzenlenmektedir.

Faizsiz Finans Denetim Standardı 4, Bağımsız Denetçi Tarafından Fikhi İlke ve Kurallara Uygunluğun Test Edilmesi” adlı denetim standardı 6 bölümden oluşmaktadır. Bu standartta amaç, fikhî ilke ve kurallara uygun olarak faaliyetlerini yürüten faizsiz finansal kuruluşun finansal tablolarının denetimini yürüten bir bağımsız denetçinin, fikhî ilke ve kurallara uygunluğu test etmesine ilişkin standartlar oluşturmak ve rehberlik sağlamaktır. Söz konusu standartta bağımsız denetçinin çalışmasının kapsamı ve sorumlulukları ele alınırken makul güvence oluşturmak için finansal tabloların önemli derecede yanlışlık içermediği ve fikhî ilke ve kurallara uygun hazırlandığı konusunda görüş bildirir.

Faizsiz Finans Denetim Standartları (5,6)

Faizsiz Finans Denetim Standardı 5, Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hata ve Hileye İlişkin Sorumlulukları” adlı denetim standardı 11 bölümden oluşmaktadır. Bu standardın amacı, faizsiz finans kuruluşlarının finansal tablolarının denetiminde, hata ve hile riskinin tespitinde denetçinin sorumluluğuna yönelik rehberlik sağlamaktır. Söz konusu standartta hatanın tanımı ve hata içeren durumlar, hilenin tanımı ve hile içeren durumlar, hata ve hilenin değerlendirilmesi ve denetim prosedürleri, denetçinin sorumluluğu, belgelendirme, yönetimin ve üst yönetim biriminin sorumlulukları ve yönetim beyanları ele alınmıştır.

Faizsiz Finans Denetim Standardı 6, Fıkhi Denetim (Faizsiz Finans Kuruluşlarının Fıkhi İlke ve Kurallara Uygunluk Sağlamasına Yönelik Güvence Denetimi)” adlı denetim standardı 13 bölümden oluşmaktadır. Fıkhi yönetişim, hesap verilebilirliği arttırdığı, şeffaflığı teşvik ettiği ve paydaşların güvenini kazanmaya yardımcı olduğu için faizsiz finans kuruluşlarının önemli bir unsurudur.

AAOIFI Faizsiz Finans Muhasebe Standartları

KGK tarafından yayımlanan Kavramsal Çerçeve faizsiz finans muhasebe standartlarının temelini oluşturmaktadır. KGK, AAOIFI tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Muhasebe Standartları'nın (FFMS) mevzuatımıza kazandırılması amacıyla 21 Mayıs 2019 tarihinde sekiz, 6 Eylül 2019 tarihinde on iki ve 20 Kasım 2019 dört adet olmak üzere toplam 22 standardı yayımlamıştır.

Bu kapsamda, Kavramsal Çerçeve, Faizsiz Finans Muhasebe Rehberi 1 ile 22 adet Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 1 Ocak 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Faizsiz finans muhasebe standartlarına ilişkin İngilizce ve Türkçe standart adları sağdaki tabloda yer almaktadır.

Sıra No	İngilizce Başlık	Türkçe Başlık
Standart 1	General Presentation and Disclosure in the Financial Statements of Islamic Banks and Financial Institutions	Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama
Standart 3	Mudaraba Financing	Mudârebe Finansmanı
Standart 4	Musharaka Financing	Müşâreke Finansmanı
Standart 7	Salam and Parallel Salam	Selem ve Alt Selem
Standart 8	Ijarah	İcâre ve İcâre Müntehiye Bittemlik
Standart 9	Zakah	Zekat
Standart 10	Istisna'a and Parallel Istisna'a	İstisna ve Alt İstisna
Standart 14	Investment Funds	Yatırım Fonları
Standart 16	Foreign Currency Transactions and Foreign Operations	Yabancı Para İşlemleri ve Yurtdışındaki İşletmeler
Standart 18	Islamic Financial Services Offered by Conventional Financial Institutions	Geleneksel Finans Kuruluşları Tarafından Sunulan Faizsiz Finans Hizmetleri
Standart 21	Disclosure on Transfer of Assets	Varlıkların Transferine İlişkin Açıklamalar
Standart 22	Segment Reporting	Bölgelere Göre Raporlama
Standart 23	Consolidation	Konsolidasyon
Standart 24	Investment	İştiraklerdeki Yatırımlar
Standart 26	Investments in Real Estate	Gayrimenkul Yatırımları
Standart 27	Investment Accounts	Yatırım Hesapları
Standart 28	Murabaha and Other Deferred Payment Sales	Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar
Standart 30	Impairment, Credit Losses and Onerous Commitments	Değer Düşüklüğü, Kredi Zararları ve Ekonomik Açıdan Dezavantajlı Taahhütler
Standart 31	Investment Agency (Al-Wakala Bi Al-Istithmar)	Yatırım Vekâleti (El-Vekâle Bi'l İstithmar)
Standart 33	Investment In Sukuk, Shares and Similar Instruments	Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar
Standart 34	Financial Reporting for Sukuk Holders	Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama
Standart 35	Risk Reserves	Risk Yedekleri

Katılım Bankacılığında Ürünler, Tek Düzen Hesap Planı, Fon Kabulüne İlişkin Yevmiye Kayıtları

- Katılım bankalarının Tekdüzen Hesap Planında “faiz geliri” ibaresi yerine “kâr payı geliri” ve “faiz gideri” terimi yerine “kâr payı gideri” ifadeleri kullanılmaktadır.
- Katılım bankacılığında mevduat yerine katılım fonu, vadeli mevduat için katılım hesabı ve vadesiz hesap için özel cari hesap terimleri kullanılmaktadır.
- Kredi kuruluşları, hesap açılışı işlemlerinde; kabul ettikleri mevduatın veya katılım fonunun tabi olduğu koşulları, sigortalanan tutarını, zamanaşımına ilişkin hususları, vadesiz mevduat hesabı ve özel cari hesap sahibinin talebi halinde mevcudunu geri alma hakkının bulunduğunu bilir. Ancak katılma hesaplarında ise müşterilerin herhangi bir getiri unsurunun önceden taahhüt edilemeyeceğinin hatta anaparanın bile geri alınmasının garanti kapsamında olmadığını farkındadır.

Diğer Hizmet ve Ürünler

- Katılım bankacılığında, katılım bankacılığı prensipleri çerçevesinde özel cari hesap, katılım hesapları, kredi kartı, murabaha, mudarebe, müşareke, selem, istisna, icare, sukuk, kira sertifikaları, teminat mektupları, akreditif, müşterilere geri alım vaadi ile kira sertifikası satımı, portföy işletmeciliği, faizsiz esasa göre faaliyet yürüten şirketlerin hisse senetleri gibi pek çok ürün ve hizmet sunumu gerçekleştirilmektedir.
- Katılım bankaları genellikle riskten korunmak amaçlı olmak üzere faizsiz finans ilkelerine riayet etmek kaydıyla türev işlemler de yapmaktadırlar.